

ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ

DOI : 10.33274/2079-4762-2019-45-1-22-31

УДК 330.3

Хаврова К. С.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна,
e-mail: havrova@donnuet.edu.ua

ОЦІНКА РІВНЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ

UDC 330.3

Khavrova K. S.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kriviy Rih, Ukraine,
e-mail: havrova@donnuet.edu.ua

DONETSK REGION TRADE ENTERPRISES INTELLECTUALIZATION
LEVEL EVALUATION

Мета. Метою представлено дослідження є оцінка рівня інтелектуалізації, який характеризує стан розвитку торговельних підприємств на регіональному рівні (Донецька область) і безпосередньо впливає на формування і реалізацію інноваційного та трудового потенціалу торговельних підприємств.

Методи. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових методів: абстрактно-логічний — для теоретичного узагальнення думок різних авторів щодо оцінки рівня інтелектуалізації та формулювання аналітичних висновків, порівняння — для узагальнення теоретико-методичних засад інтелектуалізації торговельних підприємств; економіко-статистичний аналіз — для ідентифікації тенденцій інтелектуалізації підприємств торгівлі.

Результати. У процесі дослідження виявлено низку чинників, які негативно впливають на розвиток інтелектуалізації торговельних підприємств. Серед виявлених на регіональному ринку праці за аналізований період значно більше негативних тенденцій, ніж позитивних. До негативних тенденцій було віднесено: скорочення кількості економічно активного населення у 2018 р. віком 15–70 років порівняно з 2014 р.; зниження рівня зайнятого населення в галузі і її частки в загальній кількості зайнятих по регіону, що створюють вагомі перепони на шляху інтелектуалізації торговельних підприємств; зростання кількості працівників, які вибули з торговельних підприємств, і їх частки в загальній кількості вибулих з економіки регіону; істотне (порівняно із середнім показником по економіці регіону) скорочення попиту на робочу силу в галузі і її частки в загальному попиті по регіону.

Визначено проблему неналежного стану колективно-договірного регулювання трудових відносин в галузі, що знижує рівень захисту трудових прав персоналу торговельних підприємств, а це, своєю чергою, є дестимулюючим чинником інтелектуалізації діяльності, який виявляється у скороченні кількості зареєстрованих колективних договорів на відміну від позитивної тенденції їх збільшення по економіці регіону; суттєве, порівняно з економікою регіону в цілому, зменшення кількості працівників, охоплених колективними договорами в області, і частки працівників у загальній кількості зайнятого населення за аналізований період.

Оцінюючи інтелектуалізацію торговельних підприємств, було проаналізовано показники структури персоналу торговельних підприємств Донецької області в розрізі вікових груп населення в 2018 р.

З метою цілковитого оцінювання стану інтелектуалізації торговельних підприємств в аспекті їх професійного і кваліфікаційного рівня, а також здатності до самостійної творчої роботи здійснено статистичний аналіз стану діяльності торговельних підприємств та визначено проблеми їх інтелектуалізації.

Ключові слова: торговельні підприємства, інтелектуалізація, персонал, розвиток, чинники впливу, регіональний рівень.

Постановка проблеми. В умовах посилення інтеграційних процесів інтелектуалізація торговельних підприємств відіграє вирішальну роль, що забезпечує передумови активного розвитку підприємств на інноваційній основі та визначає конкурентні переваги на ринку товарів та послуг. Торговельні підприємства в умовах жорсткої конкуренції зобов'язані проявляти креативність для кращого задоволення потреб споживачів, що сприятиме посиленню їх ринкових позицій і довгостроковому успіху. Саме в контексті оцінювання рівня інтелектуалізації торговельних підприємств Донецького регіону можливо виявити проблеми та тенденції їх вирішення щодо їх інтелектуалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Велика кількість учених, саме: В. В. Апопій, І. А. Лопашук [1], О. В. Березін, Ю. В. Карпенко [2], І. О. Бланк [3], С. В. Васильчак, О. Р. Жидяк [4], С. Т. Дуда, О. О. Ільчук [5], А. А. Мазаракі [6] звертають увагу на загальну проблему розвитку торговельних підприємств, оперуючи при цьому різними показниками на мікро-, мезо- і макрорівнях. Так, звертає на себе увагу факт застосування однакових показників на мікро- та макрорівнях (А. А. Мазаракі [6] та І. А. Бланк [3]), що, безперечно, є перевагою методик цих учених. З погляду оцінки, на основі якої можна характеризувати сукупну продуктивність, як один з найважливіших вихідних показників, найбільш досконалою є методика В. В. Апопія і І. А. Лопашука [1] для макро- і мезорівнів, яку можна трансформувати на мікрорівні при використанні однотипних показників. Але цими авторами не звертається увага на проблему здатності персоналу торговельних підприємств забезпечити інтелектуалізацію їх діяльності. Виходячи з цього, можна визнати, що, проводячи дослідження на будь-якому рівні національної економіки, вчені оперують показниками, які або не в повному обсязі, або взагалі не відображають проблематику розвитку торговельних підприємств в умовах інтелектуалізації. Водночас слід урахувати, що всі методики виділяються вченими на основі динаміки вихідних показників, але, на наше переконання, це є наслідком більш глибоких причин, пов'язаних з недостатньою інтелектуалізацією діяльності і несформованим інноваційним потенціалом на торговельних підприємствах, що буде доведено далі за змістом цього дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є оцінка рівня інтелектуалізації, який характеризує стан розвитку торговельних підприємств на регіональному рівні (Донецька область) і безпосередньо впливає на формування і реалізацію інноваційного та трудового потенціалу торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан інтелектуалізації торговельних підприємств знаходиться під впливом значних кризових тенденцій. Однією з головних причин такої ситуації є недостатній рівень організації взаємодії із зовнішнім середовищем, адже доволі часто керівництво торговельних підприємств не надає належного значення моніторингу та реагуванню на зміну чинників середовища. З метою визначення головних чинників і формулювання практичних рекомендацій щодо інтелектуалізації торговельних підприємств визначимо фактори, які впливають на середовище функціонування торговельних підприємств.

Відповідно до національної статистики, визначимо динаміку показників, які дають змогу зробити оцінювання інтелектуалізації торговельних підприємств на регіональному рівні. Саме на регіональному рівні, на відміну від макрорівня, формуються чинники впливу на трудовий потенціал персоналу будь-якого підприємства, який визначає інтелектуалізацію діяльності підприємства.

Для проведення динамічного аналізу оцінені показники з праці за 2014–2018 рр. (табл. 1).

Цей аналіз дозволяє виокремити як позитивні, так і негативні фактори впливу на розвиток торговельних підприємств на основі інтелектуалізації діяльності, які формуються на регіональному ринку праці Донецької області, тобто на мезорівні. До негативних чинників можна віднести (табл. 1):

- зниження рівня економічної активності і зайнятості населення в регіоні у 2018 р. порівняно з 2014 майже на 1,5 вп;
- зниження кількості і частки прийнятих працівників в області з позитивною динамікою в ставленні до вибулих на 5,62 вп;
- скорочення кількості економічно активного населення віком 15–70 років порівняно з 2014 р.;
- скорочення зайнятого населення в галузі і її частки в загальній кількості зайнятих по регіону на 6,36 % у 2018 порівняно з 2017 р.;
- зростання кількості працівників, які вибули з торгових підприємств і їх частки в загальній кількості вибулих з економіки регіону в 2018 р. порівняно з 2017 р. на 15,96 вп;
- істотне (порівняно із середнім показником по економіці регіону) скорочення попиту на робочу силу в галузі та її частки в загальному попиті по регіону.

Таблиця 1 — Аналіз показників впливу на інтелектуалізацію торговельних підприємств за 2014–2018 рр. (складено автором на основі [10])

Показники	Од. вим.	Значення показників					Темп зростання (зниження) показників за періодами, %	
		2014	2015	2016	2017	2018	2018 р. відносно 2017 р.	2018 р. відносно 2014 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чисельність населення	тис. осіб	4343,9	4265,1	4265,1	4244,0	4200,5	98,98	96,70
Економічно активне населення (віком 15–70 років)	тис. осіб	881,1	877,7	871,3	859,6	861,4	100,21	97,76
Рівень економічної активності населення	%	59,0	58,3	58,3	57,9	58,1	100,35	98,47
Рівень зайнятості	%	50,5	50,3	50,0	49,4	50,0	101,21	99,01
Зайняте населення								
— по економіці регіону;	тис. осіб	783,1	756,3	748,4	734,3	741,0	100,91	94,62
— в торгівлі;	тис. осіб	187,9	186,8	184,1	163,0	152,6	93,64	81,22
— частка зайнятих в торгівлі в загальній кількості зайнятих по регіону.	%	24	24,7	24,6	22,2	20,6	92,79	85,83
Прийнято працівників								
— по економіці регіону;	тис. осіб	282	334,4	306	286	159	55,59	56,38
— в торгівлі;	тис. осіб	38,7	45,8	48,6	40,5	26,6	65,68	68,73
— частка прийнятих у торгівлі в загальній кількості по регіону.	%	13,7	13,7	15,9	14,2	16,7	117,61	121,90
Вибуло працівників								
— по економіці регіону;	тис. осіб	317	361,9	349,3	340,1	344	101,15	108,52
— в торгівлі;	тис. осіб	43,2	45,5	46,4	47,2	48,6	102,97	112,50
— частка вибулих працівників у торгівлі в загальній кількості по регіону.	%	13,6	12,6	13,3	13,9	14,1	101,44	103,68
Співвідношення прийнятих працівників до вибулих								
— по економіці регіону;	%	88,9	92,4	87,6	84,1	46,22	54,96	51,99
— в торгівлі	%	89,4	100,6	104,8	85,86	54,65	63,65	61,13

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рівень прийому та вибуття працівників (до середньооблікової чисельності штатних працівників) — по економіці регіону, %								
прийнято	%	24,4	29,3	26,6	26,1	18,3	70,11	75,00
вибуло	%	27,4	31,8	30,4	31	37,2	120,00	135,77
— в торгівлі:								
прийнято;	%	51,6	59,3	56,3	62,3	58,7	94,22	113,76
вибуло.	%	57,7	58,9	53,7	59,2	56,4	95,27	97,75
Попит на робочу силу,								
— по економіці регіону	%	29,3	41,08	33,54	59,3	48,6	81,96	165,87
— в торгівлі	%	1,96	3,61	2,09	5,5	4,7	85,45	239,80
— частка попиту на робочу силу в торгівлі в загальній кількості по економіці регіону	%	6,7	8,8	6,2	9,27	9,67	104,31	144,33
Співвідношення найманих працівників до зайнятих								
— по економіці регіону	%	66,3	62,6	63,9	64,1	60,5	94,38	91,25
— в торгівлі	%	23,2	21,8	24,8	21,3	17,9	84,04	77,16
Навчено новим професіям								
— по економіці регіону	тис. осіб	271,4	230	218,4	189,7	152,5	80,39	56,19
— в торгівлі	тис. осіб	3,01	4,85	3,93	3,04	2,14	70,39	71,10
— частка навчених новим професіям в торгівлі в загальній кількості по економіці регіону	%	1,11	2,11	1,8	1,6	1,4	87,50	126,13
Підвищили кваліфікацію								
— по економіці регіону	тис. осіб	1359,6	1527,8	1571,8	976,9	804,1	82,31	59,14
— в торгівлі	тис. осіб	6,8	13,75	12,57	5,9	4	67,80	58,82
Частка які підвищили кваліфікацію в торгівлі в загальній кількості по економіці регіону	%	0,5	0,9	0,8	0,6	0,5	83,33	100,00
Частка навчених новим професіям у загальній чисельності зайнятих								
— по економіці регіону	%	13,7	11,5	11	9,6	8,7	90,63	63,50
— в торгівлі	%	0,6	1	0,8	0,7	0,6	85,71	100,00
Частка тих, що підвищили кваліфікацію, у загальній чисельності зайнятих,								
— по економіці регіону	%	68,5	76,6	79,2	49,6	45,9	92,54	67,01
— в торгівлі	%	1,4	2,8	2,6	1,3	1,1	84,62	78,57
Відпрацьовано робочого часу, до загального (календарного) обсягом фонду робочого часу (ФРВ), %								
— по економіці регіону	%	84,9	86,1	86,2	85,9	80,2	93,36	94,46
— в торгівлі	%	87,9	90,6	91,4	91,91	86,86	94,50	98,82
Середньомісячна заробітна плата								
— по економіці регіону	грн.	3674	5830	6126,5	8194,5	9843,5	120,12	267,92
— в торгівлі	грн.	2949	3433	3961	4337	5520	127,28	187,18
Кількість зареєстрованих колективних договорів								
— по економіці регіону	од.	9230	8505	9135	7 120	3 657	51,36	39,62
— в торгівлі	од.	879	883	754	498	238	47,79	27,08
Кількість працівників, охоплених колективними договорами								
— по економіці регіону	тис. осіб	1050	1020,9	996,9	919,2	525,1	57,13	50,01
— в торгівлі	тис. осіб	42,23	38,28	28,87	26,7	25,9	97,00	61,34

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Частка охоплених колективними договорами працівників у загальній кількості зайнятого населення								
— по економіці регіону	%	62,9	51,2	50,2	46,7	30	64,24	47,69
— в торгівлі	%	8,9	7,8	5,9	6,1	7,2	118,03	80,90

До позитивних чинників слід віднести:

— зростання середньомісячної заробітної плати в торгівлі на 20,12 %, що свідчить про привабливість торгових підприємств для працевлаштування та сприяє формуванню трудового потенціалу;

— більш ефективне використання робочого часу в області порівняно із середнім значенням цього показника по економіці регіону (+6,6 вп).

Як виявилось, чинників, що негативно впливають на розвиток торговельних підприємств в умовах інтелектуалізації діяльності серед виявлених на регіональному ринку праці за аналізований період, значно більше, ніж позитивних.

Наведені чинники, безумовно, негативно впливають на інтелектуалізацію торговельних підприємств. При цьому слід зазначити проблему неналежного стану колективно-договірного регулювання трудових відносин у галузі, що знижує рівень захисту трудових прав персоналу торгових підприємств, є дестимулюючим фактором інтелектуалізації діяльності, виявляється в скороченні кількості зареєстрованих колективних договорів на відміну від позитивної тенденції їх збільшення по економіці регіону (табл. 1). Також слід відзначити суттєве, порівняно з економікою регіону в цілому, зменшення кількості працівників торговельних підприємств, охоплених колективними договорами в області, і їх частки в загальній кількості зайнятого населення за аналізований період.

Особливий інтерес викликає вивчення показників впливу на інтелектуалізацію діяльності персоналу торговельних підприємств Донецького регіону в розрізі вікових груп населення в 2018 р. Тому наступним етапом оцінювання рівня інтелектуалізації виступає структурний аналіз (табл. 2).

Таблиця 2 — Структурний аналіз показників впливу на інтелектуалізацію торговельних підприємств Донецької області в 2018 р. вікового складу персоналу (складено автором на основі [10])

Показники	Значення	
	тис. осіб	питома вага, %
1	2	3
Кількість економічно активного населення за віковими групами	861,4	100
— віком 15–24 років	98,2	11,4
— віком 25–29 років	129,2	15
— віком 30–34 років	117,2	13,6
— віком 35–39 років	95,6	11,1
— віком 40–49 років	203,3	23,6
— віком 50–59 років	170,6	19,8
— віком 60–70 років	33,6	3,9
Кількість зайнятого населення за віковими групами	741	100
— віком 15–24 років	73,4	9,9
— віком 25–29 років	106,7	14,4
— віком 30–34 років	102,3	13,8
— віком 35–39 років	95,6	12,9
— віком 40–49 років	177,1	23,9
— віком 50–59 років	152,6	20,6
— віком 60–70 років	31,1	4,2

Продовження таблиці 2

1	2	3
Рівень зайнятості за віковими групами		
— віком 15–24 років	38	—
— віком 25–29 років	76,6	—
— віком 30–34 років	81,8	—
— віком 35–39 років	82,6	—
— віком 40–49 років	80	—
— віком 50–59 років	59,3	—
— віком 60–70 років	17,5	—
Структура попиту на робочу силу в професійно-кваліфікаційному розрізі:		
— загальний попит з економіки регіону	1059	100
з них:		
на робочих	540	51
на службовців	398	37,6
на місця, які не потребують професійної підготовки	121	11,4
— загальний попит у торгівлі	66	100
з них:		
на робочих	37	55,5
на службовців	20	29,7
на місця, які не потребують професійної підготовки	10	14,8
Кількість зайнятої молоді віком 15–35 років (найбільш активної та продуктивної категорії працівників)		
— по економіці регіону	333,0	
— до кількості штатних працівників, %	44,94	
— в торгівлі	40,28	
— до кількості штатних працівників, %	26,40	

Провівши структурний аналіз показників впливу на інтелектуалізацію торговельних підприємств Донецької області в 2018 р. вікового складу персоналу, можна зробити такі висновки:

— переважна більшість як економічно активного, так і зайнятого населення в продуктивнішому і «творчому» для впровадження інновацій віці (до 50 років) і найвищий рівень зайнятості в «піковому» для цього віці (35–45 років);

— більша частина активнішої та продуктивнішої категорії працівників — молодь віком 15–35 років серед штатних працівників торговельних підприємств (53,1 %), на 18,5 % перевищує аналогічний показник по економіці регіону.

З огляду на те, що рівень інтелектуалізації торговельних підприємств значною мірою визначається освітнім рівнем економічно активного населення, вважаємо за доцільне здійснити відповідний аналіз в аспекті рівня освіти (рис. 1).

Так, аналіз структури рівня освіти серед економічно активного і зайнятого населення дозволяє констатувати позитивний факт наявності переважно більшого відсотка осіб, які мають повну вищу освіту як серед економічно активного, так і серед зайнятого населення.

Наступним етапом оцінювання інтелектуалізації торговельних підприємств є статистичний аналіз стану інтелектуалізації в аспекті професійного і кваліфікаційного рівня персоналу (табл. 3).

На основі даних, наведених у табл. 3, визначено проблеми професійного і кваліфікаційного рівня, які характеризують інтелектуалізацію торговельних підприємств Донецького регіону:

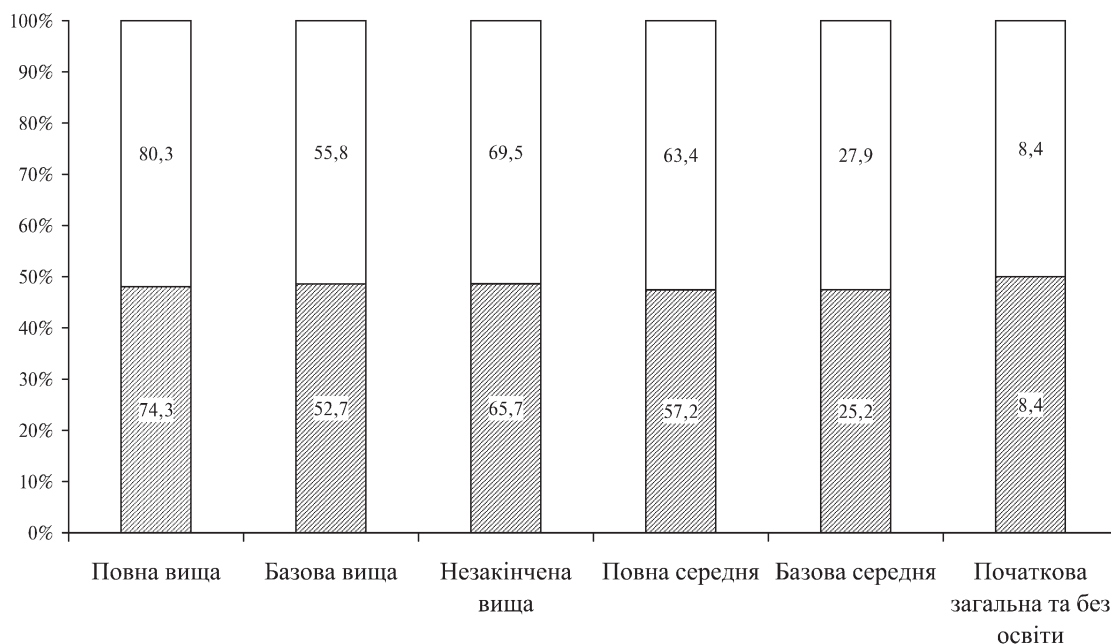

Рисунок 1 — Структура рівня освіти серед економічно активного і зайнятого населення (складено автором на основі [10]),%

Таблиця 3 — Статистичний аналіз стану інтелектуалізації торговельних підприємств в аспекті професійного і кваліфікаційного рівня персоналу (складено автором на основі [10])

Показники	Од. вим.	Значення	
		по економіці регіону	у торгівлі
1	2	3	4
Загальна чисельність штатних працівників	осіб	618,5	37,4
у тому числі:			
Чисельність штатних працівників з вищою освітою			
з неповною вищою та базовою вищою освітою	осіб	161,4	8,5
питома вага в загальній кількості штатних працівників	%	26,1	22,8
Чисельність штатних працівників з повною вищою освітою	осіб	176,9	12,0
Питома вага в загальній кількості штатних працівників	%	28,6	32
Питома вага навчених новим професіям за видами навчання (до облікової кількості штатних працівників)	%	3,6	0,8
із них:			
на виробництві	%	82,1	55,4
у навчальних закладах	%	17,9	44,6
первинна підготовка	%	30,6	60,9
перепідготовка	%	69,4	39,1
— навчено на виробництві за індивідуальною формою	%	44,4	59,8
— навчено на виробництві за курсовою формою	%	55,6	40,2
— навчено в професійно-технічних закладах	%	78,7	85,3
— навчено у вищих закладах	%	21,3	14,7
Питома вага тих, хто підвищили кваліфікацію (відсоток до облікової кількості штатних працівників)	%	13,5	1,4
із них:	%		
на виробництві	%	66,3	36,4
у навчальних закладах	%	33,7	63,6

Продовження таблиці 3

1	2	3	4
у т. ч. за професійними групами до загальної кількості які підвищили кваліфікацію:			
керівники	%	22,7	20,2
професіонали і фахівці	%	29,1	29,4
технічні службовці	%	2,2	4,5
робочі	%	46	45,9

— незначний відсоток штатних працівників торгових підприємств (0,8 %), які навчалися новим професіям, і нерозвиненість таких форм, як навчання на виробництві та перепідготовка;

— переважна більшість серед працівників, які навчалися у професійно-технічних закладах (86,3 %), порівняно з тими, хто навчався у ВНЗ (14,7 %);

— незначний відсоток (1,4 %) штатних працівників, які підвищили кваліфікацію, порівняно із середнім значенням цього показника по економіці регіону (13,5 %), і нерозвиненість в області підвищення кваліфікації на виробництві.

Висновки. На підставі оцінки інтелектуалізації торговельних підприємств визначено фактори, що впливають на їх розвиток. Ці чинники утворюють можливості (позитивні) і загрози (негативні) для інтелектуалізації торговельних підприємств. У процесі дослідження визначено етапи оцінки рівня інтелектуалізації торговельних підприємств, а саме: оцінка показників із праці; структурний аналіз показників впливу на інтелектуалізацію торговельних підприємств вікового складу персоналу; аналіз інтелектуалізації торговельних підприємств в аспекті рівня освіти; статистичний аналіз стану інтелектуалізації торговельних підприємств в аспекті професійного і кваліфікаційного рівня персоналу. Враховуючи вищезазначене, завданнями подальших досліджень є вибір найбільш ефективних принципів і методів управління процесом подолання цих проблем, визначення відповідних стратегічних напрямів дій керівників для подальшого розвитку торговельних підприємств в умовах інтелектуалізації.

Список літератури / References

1. Апопій В. В., Лопашук І. А. Соціально-економічна ефективність торгівлі: теоретико-методологічні аспекти. Вісник Львівської комерційної академії. 2009. Вип. 31. С. 3–9.

Apopiy, V. V., Lopashchuk, I. A. (2009). *Sotsialno-ekonomichna efektyvnist torhivli: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Socio-economic efficiency of trade: theoretical and methodological aspects]. *Visnyk Lvivskoyi komertsyynoyi akademiyi* [Bulletin of Lviv Commercial Academy], iss. 31, pp. 3–9 (in Ukr).

2. Березін О. В., Карпенко Ю. В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств : монографія. Полтава : ІнтерГрафіка, 2012. 203 с.

Berezin, O. V., Karpenko, Yu. V. (2012). *Teoriya i praktyka zabezpechennya efektyvnoho vykorystannya potentsialu torhovelnykh pidpryyemstv* [Theory and practice of ensuring the effective use of the potential of trade enterprises]. Poltava, InterHrafika Publ., 203 p. (in Ukr).

3. Бланк І. О. та ін. Фінансове забезпечення розвитку підприємств : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. І. О. Бланка. Київ : КНТЕУ. 2011. 343 с.

Blank, I. O. (2011). *Finansove zabezpechennya rozvytku pidpryyemstv* [Financial support for the development of enterprises]. Kyiv, KNTEU Publ., 343 p. (in Ukr).

4. Васильчак С. В., Жидяк О. Р. Оцінка ефективності розвитку торговельних підприємств України. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.9. С. 146–149.

Vasylychak, S. V., Zhydyak, O. R. (2011). *Otsinka efektyvnosti rozvytku torhovelnykh pidpryyemstv Ukrainy* [Estimation of the efficiency of development of trade enterprises of

Ukraine]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine], iss. 21.9, pp. 146–149 (in Ukr.).

5. Дуда С. Т., Ільчук О. О. Інноваційні підходи до формування та розвитку економічного потенціалу торговельних підприємств споживчої кооперації України. URL : <http://ukrcoop-journal.com.ua/2009-2/num/Cduda.htm>. Дата звернення : 13.03.2019.

Duda, S. T., Ilchuk, O. O. *Innovatsiyini pidkhody do formuvannya ta rozvytku ekonomichnoho potentsialu torhovelnykh pidpryyemstv spozhyvchoyi kooperatsiyi Ukrayiny*. Available at : <http://ukrcoop-journal.com.ua/2009-2/num/Cduda.htm>. Accessed 13.03.2019 (in Ukr.).

6. Мазараки А. А. Торговля. Деньги. Менталитет : монографія. Київ : Книга, 2006. 632 с.

Mazaraki, A. A. (2006). *Torhovlya. Denhy. Mentalytet* [Trade. Money. Mentality] Kyiv, Knyha Publ., 632 p. (in Russ.).

7. Пікуш Т. А. Критерії та показники оцінки розвитку торговельної мережі. *Альянс наук: учений ученому : материалы Второй научно-практической конференции*, 3–7 октября 2005 г. URL : http://www.confcontact.com/Okt/11_Pikus.php. Дата звернення : 23.03.2019.

Pikush, T. A. (2005). *Kryteriyi ta pokaznyky otsinky rozvytku torhovelnoyi merezhi* [Criteria and indicators for assessing the development of a trading network]. *Alyans nauk: uchenyy uchenomu: materyaly Vtoroy nauchno-praktycheskoy konferentsyy*. Available at : http://www.confcontact.com/Okt/11_Pikus.php. Accessed 23.03.2019 (in Ukr.).

8. Лукьянченко Н. Д., Антонюк В. П., Шаульська Л. В., Шамільова Л. Л. та ін. Регіональні проблеми формування трудового потенціалу і шляхи їх вирішення : монографія. Донецьк, 2004. 340 с.

Lukyanchenko, N. D., Antonyuk, V. P., Shaulska, L. V. & Shamilova, L. L. (2004). *Rehionalni problemy formuvannya trudovoho potentsialu i shlyakhy yikh vyrishennya* [Regional problems of labor potential formation and ways of their solution]. Donetsk, 340 p. (in Ukr.).

9. Ушакова Н. М., Савицька Н. Л. Внутрішня торгівля України: теоретико-функціональний аналіз : монографія. Харків, 2010. 321 с.

Ushakova, N. M., Savytska, N. L. (2010). *Vnutrishnya torhivlya Ukrayiny: teoretyko-funktionalnyy analiz* [Intra-Ukrainian trade: theoretical and functional analysis]. Kharkiv, 321 p. (in Ukr.).

10. Головне управління статистики у Донецькій області. URL : <http://donetskstat.gov.ua/index.php>. Дата звернення : 23.03.2019.

Main Department of Statistics in Donetsk Region. Available at : <http://donetskstat.gov.ua/index.php>. Accessed 23.03.2019. (in Ukr.).

Цель. Целью исследования является оценка уровня интеллектуализации, характеризующего состояние развития торговых предприятий на региональном уровне (Донецкая область) и непосредственно влияющего на формирование и реализацию инновационного и трудового потенциала торговых предприятий.

Методы. В исследовании использован комплекс общенаучных методов: абстрактно-логический — для теоретического обобщения мнений различных авторов об оценке уровня интеллектуализации и формулирования выводов, сравнения — для обобщения теоретико-методических основ интеллектуализации торговых предприятий; экономико-статистический анализ — для идентификации тенденций интеллектуализации предприятий торговли.

Результаты. В процессе исследования выявлен ряд факторов, которые негативно влияют на развитие интеллектуализации торговых предприятий. Среди выявленных на региональном рынке труда за анализируемый период значительно больше негативных тенденций, чем положительных. К негативным тенденциям были отнесены: сокращение численности экономически активного населения в 2018 г. в возрасте 15–70 лет по сравнению с 2014 г.; снижение занятого населения в отрасли и ее доли в общем количестве занятых по региону, создающие значительные препятствия для интеллектуализации торговых предприятий; рост числа работников, выбывших из торговых предприятий, и их доли в общем количестве выбывших по экономике региона; существенное (по сравнению со средним показателем по экономике региона) сокращение спроса на рабочую силу в отрасли и ее доли в общем спросе по региону.

В процессе исследования выявлена проблема ненадлежащего состояния коллективно-договорного регулирования в отрасли, снижающего уровень защиты трудовых прав персонала торговых предприятий, а это, в свою очередь, является дестимулирующим фактором интеллектуализации деятельности. Это проявляется в сокращении количества зарегистрированных коллективных договоров в отличие от положительной тенденции их увеличения по экономике региона; существенное по сравнению с экономикой региона в целом, уменьшение количества работников, охваченных коллективными договорами в области, и доли работников в общем количестве занятого населения за анализируемый период.

Также были определены показатели структуры персонала торговых предприятий Донецкой области в разрезе возрастных групп населения 2018 г.

С целью более полной оценки состояния интеллектуализации торговых предприятий в аспекте их профессионального и квалификационного уровня, а также для оценки способности к самостоятельной творческой работе осуществлены их статистический анализ состояния торговых предприятий и определены проблемы их интеллектуализации.

Ключевые слова: торговые предприятия, интеллектуализация, персонал развитие, факторы влияния, региональный уровень.

Objective. The purpose of the presented research is to assess the level of intellectualization, which characterizes the state of development of trade enterprises at the regional level (Donetsk region) and directly affects the formation and implementation of the innovation and labor potential of trade enterprises.

Methods. The study used a complex of general scientific methods: abstract-logical — for theoretical generalization of the opinions of various authors on assessing the level of intellectualization and formulating conclusions, comparisons — for generalizing the theoretical and methodological foundations of the intellectualization of trade enterprises; economic and statistical analysis — to identify trends in the intellectualization of trade enterprises.

Results. In the process of research, a number of factors have been identified that negatively affect the development of the intellectualization of trade enterprises. Among the identified in the regional labor market in the Donetsk region for the period analyzed, there are significantly more negative trends than positive ones. The negative trends were attributed to: the reduction of the economically active population in 2018 at the age of 15–70 years compared with 2014; employment in the industry and its share in the total number of people employed in the region, creating significant obstacles to the intellectualization of trade enterprises; the increase in the number of workers who left the trade enterprises and their share in the total number of those retired in the region's economy; significant (compared with the average for the region's economy) reduction in demand for labor in the industry and its share in total demand in the region.

The study identified the problems of the inappropriate state of collective bargaining regulation in the industry, which reduces the level of protection of labor rights of staff of trade enterprises, and this, in turn, is a disincentive factor of intellectualization of activity, which is manifested in the reduction in the number of registered collective agreements in contrast to the positive trend their increase in the regional economy; a significant, as compared with the economy of the region as a whole, a decrease in the number of workers covered by collective agreements in the region, and a part of the workers in the total number of employed during the analyzed period.

Indicators of impact on the intellectualization of the activity of the staff of trade enterprises of the Donetsk region in the context of age groups of the population in 2018 were also identified.

In order to more fully assess the state of intellectualization of trade enterprises in terms of their professional and qualification level, as well as to assess the ability for independent creative work, a statistical analysis of the intellectualization of trade enterprises was carried out and the problems of intellectualization of trade enterprises were identified. in terms of their professional and qualification levels has been compiled.

Keywords: trading enterprises, intellectualization, development staff, influence factors, regional level.

Надійшла до редакції 02.04.2019